



Dil ve Gönül Ustası: Yunus

● Metin Mert

Anadolu'nun sancılarla kıvrıldığı, istila, isyan, kıtlık ve karışıklıkların ruhlarda derin izler bıraktığı, gönülleri dağladığı, oldukça kırılğan, bir çağdır 13. yüzyıl. Yunus Emre bu çağın ve çevrenin erenlerinden, bağı başlı, gözü yaşlı bir koca âşıktır. Sezai Karakoç'un deyimiyle o, 'mayalanma asrı'nda Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Taptuk ve daha niceleriyle birlikte gönüller yapmaya gelir. Kalpleri aşka ayarlar, ışıklar olur, hoş görür, sevgi karar toprağına Anadolu'nun:

*Ben gelmedim davi için,/ Benim işim sevi için/
Dostun evi gönüllerdir,/ Gönüller yapmaya geldim* diyerek, hedefini sevginin tahtı (tecelligâhı) olan gönüllerin inşası olarak belirler. O kapıyı açacak, oraya ilahi güzellikleri taşıyacak araçsa 'Yunus Türkçesi' de diyebileceğimiz Eski Anadolu Türkçesidir. İşte o, Allah aşkını, vahdetivücut inancını, insan sevgisini, hoşgörüyü, kalplere, yüzyıllardır aka aka durulmuş, durularak incelmış, geçtiği her topraktan bünyesine aldığı anlamlarla zenginleşmiş bu güzel dille, Anadolu Türkçesiyle taşımıştır. Tasavvuf gibi girift ve başka bir dil kalıbı içinde doğmuş bir disiplinin Türkçe içinde eritilerek bu yaralı coğrafyanın yanık gönüllerine merhem gibi sürülmesi onun eliyle, onun diliyledir. Nihat Sami'ye göre o, 'Öz Türkçeyi değil medeniyet dilini kullanan bir dehadır.' Avrupalıların eski Yunan ve Latin dillerinden alarak millileştirdiklerini ve adına hümanizm dediklerini Yunus, Türkçe için yapmıştır. Anadolu insanı için hümanizm, İslamiyet'le karşılaştıktan sonra kendi dillerini İslami medeniyet çevresindeki bazı kelime ve kavramlarla birleştirmek, o kelime ve kavramların taşıdığı anlamlarla doldurmak demektir.

Yunus'un bu şifalı terkininin canı 'aşk'tır. Aşk, onun şiir evreninde cazibe merkezidir. Her şeyi etrafında döndürür; hayat, ölüm, ilim, insan sevgisi, hoşgörü, acı ve mutluluk renklerini cazibesine kapıldıkları bu denizin boyasından alırlar.

*Girdim aşk denizine bahrileyin yüzer oldum
Geşt idüben denizleri hızırleyin gezer oldum*

Irmak olup denize karışmak, damla olup onda erimek, balıklar gibi onda yitmek, onunla nefes almak, fenafillâha ermek... Aşk denizine dalıp da mana iklimlerinde yüzmekten başka ne görünür ki aşığın gözüne.

Aşkla birlikte ölüm gerçeği de Yunus'un ilahilerine rengini veren duygulardandır. Ölümün çok anılması (rabıtayı mevte); dünyanın gelip geçiciliğini hatırdan çıkarmamak, hayatı ona göre tanzim etmek ve kalbin diriliği içindir. Böylece mal ve mülk endişesinden, ikilikten kurtulan insan, aşk ile tecellilere açık hale gelir. Ötesine inanan için ölümün berisi yoktur. Yunus yokluğun bilinmesi için insanı elinden

tutup sinler (mezar) arasında dolaştırır. Kirpikleri kaşları dökülmüş, nazik tenleri toprağına karışmış, yedisinde veya yetmişinde, taçlı veya taçsız her yaş ve seviyeden insanın öyküsünü anlatır. Benzetmelerindeki doğallık, çarçabuk çizilen resimler, apansız gelen ölüm gerçeğini ifadede öylesine etkilidir ki:

*Şu dünyada bir nesneye yanar içim göynür özüm/
Yiğit iken ölenlere göğ ekini biçmiş gibi*

Bu tabloyu böylesine hemen çizivermek çok az şaire nasip olmuştur. Hem ölümü dile getirmek başka, bir yiğidin ölümünü dile getirmek daha başkadır. Hangi kelimeleri kullanmalıdır şair böyle bir acı için? Orta Anadolu'da hele Yunus'un yaşadığı zaman ve coğrafyada göğ ekinin ne büyük bir umut olduğunu ondan daha iyi kim bilebilir? Hacı Bektaş Veli'nin tekkesine varıp, evde çocukları aç bekledikleri için 'Nasip' demek yerine hep buğday istemesi 13. yüzyıl Anadolu gerçeğinin menkıbesidir. Bir yiğidin ölümündeki acı, göğ ekini biçilmesindeki acıdır işte. Yunus yaşadıklarını söylemiştir. Yaşadıklarını süzmüş şiirine aktarmıştır. Duygularını çevresindeki insanların dili, duyarlılığı ve kültürü etrafında örmüştür. Acıyan yüreği gerçeği anlayamayan insanlar için Rabbiyle konuşurken de aynı doğallık ve güzelliktedir:

Yarattın cümle milleti bi-şek seni bilmek için.

Halk eyreği eyle sanur oynayuban gülmek için.

"Allah'ım sen bütün milleti seni bilmeleri için yarattın; fakat halk eyreği (su kenarını, gölgeliği) oynayıp gülmek için sanıyor." Muhteşem bir Yunus sehlümtenisi. Dinlenmek, öğlen sıcağından korunmak için durulan su kenarı veya ağaç gölgesine 'eyrek' denir halk dilinde. Sıradan bir kelimenin, dünyanın bir gölgelik olduğu fikrini işleyecek derecede güzel ve estetik bir bağlam içinde kullanılması karşısında heyecanlanmamak, bu dile sevdalanmamak mümkün müdür? Denizden, ırmaktan, balıktan, gökten, buluttan, dağdan taştan, topraktan, ağaçtan, kuştan, seher vakitlerinden, oldukça doğal malzemelerden kurulmuş bu ses içinde bazen bir cümle, bir dize, kulakları dolduran bir nağmeyle başka hiçbir şey duyulmaz. İnsan bu coşkun ırmağın çağlayanlarla dolu olduğunu fark eder, o ahenge bırakır kendini:

Taşkın yine deli gönül sular gibi çağlar mısın?

Aktın yine kanlı yaşım yollarımı bağlar mısın?

Soyutun somutlaştırılması, resme dönüştürülmesi kalıcılığı sağlamak içindir. Duyguların şoklanması, saklanması, diri kalması içindir yani. Mesajın açık, görüntünün net oluşu, ilahilerdeki öğretici hayat resimlerinin halk hafızasında yüzyıllarca yaşamasını sağlamıştır. Anadolu'nun Yunus dolu olması bundandır biraz da.

